

وحیدنیا

نشریات

ادبی

ایران

تاریخ

«۴»

در جریان مشروطیت مطبوعات وضع خاصی یافتند و مبارزه بین مشروطه خواهان و مستبدین سبب شد که افراد و گروههای مختلف به نشر روزنامه، مجله، شبنامه و غیره بپردازند و در تنویر افکار هموطنان و هم-فکران خود بکوشند و تحولی کلی در کار مطبوعات بوجود آورند. اسامی نشریه های فارسی که بصورت روزنامه و مجله و یا شبنامه و غیره در جریان مشروطیت و یا چندسال قبل و بعد از آن منتشر میشده و تعداد آنها طبق صورتی که از یک مجموعه خطی کتابخانه مجلس بدست آورده ام بشرح زیر بوده است :

روزنامه های تمدن - مجلس - تدین - چهره نما - مساوات - تربیت - شاهد - صور اسرافیل - شرافت - محبت - تفاق - مودت - وفاق - انسانیت - حقیقت - زبان ملت - آگاه - بیدار - تأثر - اثبات - محاکمات - الفت - عدالت - صحبت - ناطق - وطن - فاتح - کشکول - فلاح -

میمون۔ صور۔ الجمال۔ طالب۔ مطلوب۔ مشکوٰۃ۔ ندای وطن۔
 طریقہ عمل۔ کرنا۔ انصاف۔ عدل۔ مودت۔ فریاد۔ ناهید۔ وفا۔
 دبستان مراد۔ آئینہ جهان نما۔ حقیقت گوئی۔ شریف۔ الکمال۔ ذلت
 وطن۔ آئین۔ حرمت۔ سلسبیل۔ گلشن خیال۔ فرح۔ شاہنشاہی۔
 زشت وزیبا۔ ادب۔ ارشاد۔ صداقت۔ لسان الغیب۔ حب الوطن من الایمان۔
 مراد۔ مشتاق۔ سرو آزاد۔ صدق۔ حب وطن۔ شاہد مقصود۔
 دیدار مطلوب۔ نور وظلمت۔ بنیاد۔ اتفاق۔ دولت جاوید۔ حقوق۔
 ترک وطن۔ صباح۔ فرخ۔ مؤید۔ آئینہ چہرہ نما۔ زراعت۔ مجلہ
 استبداد۔ دعوت۔ جرم گناہ۔ جبل المتین۔ خوش خبر۔ سیر ملوک۔
 نصیحت۔ ووداد۔ منصور۔ ذوق سرشار۔ شارلاتان۔ معارف۔ ثبوت۔
 مواسات۔ طریقت۔ حقگو۔ حقیقت شناس۔ صناعت۔ روح القدس۔
 آزاد۔ نوروز۔ فصول۔ حکمت۔ عالم بی عمل۔ مجاہدت۔ آئینہ
 غیب نما۔ ایجاز۔ رشادت۔ ظہور تمدن۔ ثروت۔ نیکو فال۔ مکافات۔
 شکوہ ملی۔ گلزار حسن۔ دولت بیدار۔ اقبال۔ شمس طالع۔ اقبال
 ملی۔ بیدار۔ قدرت۔ ثبوت وحدت۔ طوطی۔ امانت۔ اتحاد۔ سیاسی۔
 فرهنگ۔ اثبات داد۔ صحت۔ خرم۔ الحق و مر۔ صبر و ظفر۔ حیات جاوید۔
 اتحاد جاوید۔ ہمد۔ عزت۔ مہکت۔ روح الامین۔ شاہد عینی۔ توسل۔
 عزلت۔ گلستان ارم۔ فجر۔ ثروت۔ بزم افروز۔ احسن نیات۔ انس۔
 حقانیت۔ ادراک۔ کوربینا۔ چشم دار نبینا۔ شجرہ استبداد۔ شجرہ عدالت۔
 اخوت۔ معدلت۔ اتفاق جاوید۔ تجارت۔ خوشحال۔ عدالت۔ شیپور۔ عین۔
 الحیوۃ۔ وحدت۔ امام جماعت۔ دعوت۔ قانون عدالت۔ احسان۔
 سودوزیان۔ اشتہار۔ مخزن ذخایر۔ معدن جواہر۔ اتمام حجت۔ فرج
 بعد از شدت۔ مملکت۔ طریق۔ خوش الحان۔ ملک الملوک۔ اصناف۔
 سہیل۔ لارطب و لایابس۔ دعوت ملی۔ تجارت سیار۔ کوک بدری۔

مطلع الشمس - غیرت - تنبیه مشکل - صبح صادق - همت - توفیق -
 زهنما - یدالله مع الجماعه - تهنیت عدل - جنات نعیم - صراط المستقیم -
 غیرت وطن - آئینه - نجات - راه نجات - کلید سیاسی - نجات وطن -
 مردان وطن - داددین - مخاطره وطن - حور العین - طایر قدس - افتخار -
 کعبه آمال - استقلال وطن - الفت - خیر - تلافی مافات - عذر بدتر
 از گناه - ندای آزادی - حریت - هدایت - نجات ملت - منکر آزادی -
 پرهیز - بیداری ملت - تشویق - نزهت - نفس آخر - بستان - صبا - طریقه
 ادب - فواید عامه - درد بیدرمان - مشورت - نخوت .

اولین قانون مطبوعات در ایران (پنجم محرم سال ۱۳۲۶) مصادف
 بود با حوادث بمباردمان مجلس توسط محمد علیشاه (روز سه شنبه ۲۳
 جمادی الاول سال ۱۳۲۶) در این سال محمد علی شاه آزادیخواهان
 را به بند و زنجیر اندر کشید و جمعی از احرار را اعدام تیغ گذرانید
 و مدیران جراید مشروطه خواه را نیز تا آنجا که توانست و دستش
 رسید مقتول ساخت .

میرزا جهانگیرخان صور اسرافیل مدیر روزنامه روح القدس از
 شهیدان راه آزادی است وی را پس از بمباران مجلس بیاعشاه بردند
 و بقتل رسانیدند.

سید محمد رضای مساوات مدیر روزنامه مساوات، دهخدا نویسنده
 صور اسرافیل، مدبر الملک مدیر روزنامه صبح صادق و جمعی دیگر ترک
 شهر دینار گفتند و دهخدا در سوئیس به نشر روزنامه صور اسرافیل
 پرداخت و سه شماره از آن منتشر ساخت .

این وضع دیری نپائید و با فرار محمدعلی شاه به سفارت روس و غلبه آزادیخواهان بتدریج مدیران جراید و نویسندگان نخبه آزاده که به خارج از کشور رفته بودند بایران بازگشتند و مجدداً دست بکار شدند و کم کم شروع به نشر نشریه‌های مفید ادبی نمودند و مازیل‌فهرست و اوربعضی از این نشریه‌های ادبی را نام می‌بریم و سپس بذکر اسامی نشریات ادبی موجود که در حال حاضر نیز منتشر میشوند میپردازیم.

اسامی این نشریات تا آنجا که در دسترس بوده (در این فهرست فقط از مجله‌های ادبی یاد خواهد شد) به ترتیب حروف تهجی بدین شرح است :

- مجله آئینه در سال ۱۳۰۵ در شیراز بمدیریت آقای حسنعلی حکمت (حشمت‌الممالک) منتشر میشده است.

آقای حکمت قبل از انتشار مجله آئینه روزنامه گفتار راست را در همان شهر از سال ۱۳۰۲ تا سال ۱۳۰۶ منتشر میکرده است.

- مجله اختر دانش بمدیری میرزا محمد خان طهماسبی و بقلم محصلین دارالفنون تهران در سال ۱۳۳۷ ق. (۱۲۹۷ شمسی) بطور ماهانه منتشر شده است.

- مجله اخوت بصاحب امتیازی و مؤسسی حاج عبدالله مستشار علی نعمتی و مدیر مسئولی دکتر عبدالحسین الهامی در ۱۸ ذیحجه سال ۱۳۴۶ (۱۷ خرداد ۱۳۰۷) بطور ماهانه و در سی صفحه در شهر کرمانشاه منتشر می‌شده است.

- مجله ادب بمدیری احمد خان روحی در غره ذیحجه سال ۱۳۳۷ (۵ سنبله ۱۲۹۸) در شهر کرمان بطور ماهیانه انتشار یافته است و مجله دیگری نیز بهمین نام از طرف هیئت محصلین مدرسه متوسطه تبریز در سال ۱۳۳۸ ه.ق. در تبریز منتشر می شده است.
- مجله ادبی بمدیری سعدالملک مافی در پانزدهم جمادی الاول سال ۱۳۳۶ (۱۰ حوت ۱۲۹۹) در تهران هر دو هفته یکبار منتشر میشده است.
- در سال ۱۳۱۲ شمسی نیز در تبریز مجله دیگری بنام مجله ادبی تأسیس یافته و منتشر شده است.
- مجله آرمان بمدیری دکتر شیرازپور پرتودر آذرماه ۱۳۰۱ در تهران منتشر شده است.
- از این مجله فقط ده شماره چاپ شده است و نویسندگان نخبه معاصر با او همکاری داشته اند و در شهریور ۱۳۱۰ پس از نشر ده شماره تعطیل گردیده است.
- مجله ارمغان بمدیری مرحوم حسن وحید دستگردی در بهمن ماه ۱۲۹۸ در تهران بطور ماهیانه منتشر شده است و چون در حال حاضر نیز با انتشار خود ادامه میدهد و کهن ترین مجله ادبی تاریخ ایران است لذا در پایان این مقال به تفصیل به معرفی آن خواهیم پرداخت.
- مجله آزادیستان بمدیری تقی رفعت در رمضان سال ۱۳۳۸ (سرطان ۱۲۹۹) در شهر تبریز و بطور نیم ماهه منتشر شده است. این مجله طرفدار تجدد ادبی و رواج آن بوده و بیش از چند شماره منتشر

نشده است و مدیر آن در اول محرم سال ۱۳۳۹ قمری در سن سی و یکسالگی خود را کشته است.

- مجله اصول تعلیم و اصول تعلیمات از انتشارات اداره تفتیش وزارت فرهنگ بوده است.

شماره اول اصول تعلیمات در برج حمل ۱۲۹۸ و شماره اول مجله اصول تعلیم که در واقع دوره دوم و دنباله مجله اصول تعلیمات بوده در پانزدهم حمل ۱۲۹۹ در زمان وزارت فرهنگی نصیرالدوله بدر منتشر شده است و اداره امور آن بعهده هیئت مدیره دار المعلمین مرکزی و در واقع میرزا ابوالحسن خان فروغی رئیس وقت دارالمعلمین بوده است.

این مجله دوام چندانی نداشته و ظرف شش ماه فقط شش شماره از آن منتشر شده و در محاق تعطیل در آمده است (۲۵ سنبله سال ۱۲۹۹) - مجله آفتاب بمدیری میرزا محمودخان سنجری تهرانی در بیستم ربیع الاول ۱۳۲۹ در اصفهان بطور ماهانه در چهل صفحه منتشر شده است.

این مجله از انتشارات انجمن ادبی آفتاب بوده و جمعی از دانشمندان اصفهان و از جمله آقای شیخ محمدباقر الفت فرزند مرحوم آقا نجفی و میرزا فتح الله خان وزیرزاده «اخگر» آنرا اداره میکرده اند و فقط هشت شماره از آن چاپ و منتشر شده است.

- مجله آفتاب شرق بمدیری آقای مجد نوابی در سال ۱۳۱۲ شمسی در کرمان چاپ و منتشر شده است.

این مجله قریب دو سال بحیات خود ادامه داده و سپس تعطیل شده است .

- مجله اقبال به مدیری آقا محمدباقر محیط (نهضت) و سردبیری سیدحسین خان رمزی در اول برج ثور ۱۲۹۹ در تهران منتشر شده است . این مجله درسی صفحه ماهیانه منتشر میشده و نشر آن هفده سال ادامه داشته است .

- مجله الادب بمدیریت آقای میرزا محمد خان وفادار ناظم مدرسه امریکائی تهران و با کمک محصلین مدرسه در سال ۱۲۹۷ شمسی و بطور فصلی « هر دو یا سه ماه یکبار » در ۳۲ صفحه و بقطع خشتی منتشر می شده است .

این مجله مدت سه سال بهمین نام و سپس بنام مجله فردوسی در ۴۱ صفحه و با همان مشخصات مجله الادب چاپ شده است .

- مجله الوند به مدیری علیمحمد آزاد در ۲۷ خرداد ۱۳۰۴ امتیاز آن از شورای عالی فرهنگ گذشته و در همدان چاپ شده است . - مجله آموزش و پرورش این مجله که در واقع دنباله مجله تعلیم و تربیت است و تا حال حاضر نیز منتشر می شود از انتشارات اداره کل نگارش وزارت فرهنگ (آموزش و پرورش فعلی) بوده و آغاز شروع آن در فروردین سال ۱۳۰۴ شمسی و بمدیر مسئولی آقای علی اصغر حکمت بوده است .

مدیریت مجله بعداً بعهده افراد دیگری از جمله آقای محمد محیط طباطبائی ، دکتر صورتگر ، حبیب یغمائی ، محسن شاملو محول گردیده است .

(ناتمام)